

CAPITULARIA REGUM FRANCORUM.

Additæ sunt MARCULFI Monachi & aliorum Formulæ veteres,
& Notæ doctissimorum Virorum.

*STEPHANUS BALUZIUS, Tutelensis, in unum collegit,
ad vetustissimos Codices manuscriptos emendavit, Notis
illustravit, magnam partem primum edidit anno M. DC. LXXVII.*

NOVA EDITIO auctior ac emendatior ad fidem autographi Baluzii qui de novo textum
purgavit, ~~notasque calligavit & adiecit~~; accessere Vita Baluzii partim ab ipso scripta,
Catalogus Operum hujus Viri clarissimi cum animadversionibus historicis, & Index
variorum Operum ab illo illustratorum, quorum plurimorum novas meditabatur
Editiones.

*Curante PETRO DE CHINIAC, Regi à Consiliis, Profenescallo Generali
Civili Ufercha, è Regia humaniorum Litterarum Academia Montis-Albani*

TOMUS SECUNDUS.

PARISIIS,

Ex Typis BENEDICTI MORIN, viâ San-Jacobeâ, ad Insigne Veritatis.

M. DCC. LXXX.
CUM PRIVILEGIO REGIS.

traverunt quàm qui antea fuerunt, quoniaque ferè plena de ipsis erat.

ADNUNTIATIO KAROLI.

Sicut ego verbis & scriptis per fratrem meum & per Episcopos nepoti meo man-

davi, & illi de sua parte mihi renuntiaverunt, sic illi amicus esse & illum salvare volo sicut avunculus per rectum nepotem salvare debet, si ille, sicut nepos per rectum avunculum salvare debet, me & meos salvaverit.

KAROLI II CALVI, REGIS FRANCORUM, PRÆCEPTUM (ann. 863): *De auctoritate Sedis Apostolica.* Vide in NOVO CODICE LEGUM VETERUM.

TITULUS XXXVI.

EDICTUM PISTENSE.

[*De pace in Regno stabilienda; de Monasteriis.*]

ADNUNTIATIO DOMNI KAROLI APUD PISTAS.

CAP. I.

MULTAS gratias vobis agimus de vestra fidelitate & de vestra bona voluntate quam semper erga nos in omni adjutorio & obsequio demonstratis, sicut vestri antecessores erga nostros antecessores demonstraverunt. Et quia pacem, quam jam præterito tertio anno hic communiter confirmavimus & ad cognitari fecimus, secundum quod causa in quibusdam locis conjacuit, etsi non omnes, sicut desideravimus, tamen ex majori parte observatis, & quia pleniter & cum pace ad hoc nostrum placitum convenistis.

II.

Et quia bonam voluntatem vestram in istis & in aliis videmus & experti sumus, fiducialius vos commonemus ut & de ipsa pace observanda & de istis operibus, quæ contra Dei & sanctæ ejus Ecclesiæ & nostros communes inimicos Nortmannos incepimus, sine defectu & lassatione viriliter laboretis, scientes qualiter nobis placuisset si istas firmitates hic factas habuissemus, quando in tali angustia, sicut experti estis, ad Meldis contra eos communiter laboravimus. Unde nos Deus, sicut suæ misericordiæ placuit, manifesto suæ clementiæ indicio adjuvavit.

III.

Et quoniam illa quæ jam tertio anno hic unà cum consensu & consilio fidelium nostrorum constituimus, & vobis ad cognitari fecimus, libenter audisse & suscepisse comperimus; quæ nunc etiam ad nostram communem salutem & pacem,

atque honorem, hic fidelium nostrorum consensu atque consilio constituimus, vobis per scriptum nota facere volumus, ut illa plenius audire & ad illud scriptum recurrendo, quod in singulis comitatibus dari & relegi atque haberi præcipimus, firmius retinere & certius observare possitis. Quæ etiam ab Episcopis vel eorum ministris per singulos comitatus de eorum parochiis aperto sermone; ut ab omnibus possint intelligi, tradi volumus.

KAROLUS, GRATIA DEI, REX.

Notum esse volumus omnibus Dei & nostris fidelibus, quoniam hæc quæ sequuntur Capitula nunc in isto placito nostro, anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi DCCCLXIV, anno videlicet regni nostri ipso propitio XXV, Indictione XII, VII. Kalend. Julias, in hoc loco qui dicitur *Pistis*, unà cum fidelium nostrorum consensu atque consilio constituimus, & cunctis sine ulla refragatione per regnum nostrum observanda mandamus.

CAP. I.

Primo consideravimus de honore Ecclesiarum & Sacerdotum ac servorum Dei, & immunitate rerum ecclesiasticarum, ut nullus sibi de ipsis rebus contra auctoritatem præsumat; & Comites Episcopis & Ministris Ecclesiæ in eorum ministeriis adjuutores in omnibus fiant, sicut in Capitulari prædecessorum ac progenitorum nostrorum continetur, in secundo libro, capitulo XXIII. Et quicumque Comitum vel Ministrorum reipublicæ hæc quæ mandamus, observare neglexerit, si primâ & secundâ vice de his admonitus

non se correxerit, volumus ut negligentia Comitum ad nostram noticiam per Episcopos & per Missos nostros deferatur, & aliorum negligentia per Comites ad nostram noticiam perferatur, ut nostrâ auctoritate quod in Capitulari prædecessorum nostrorum continetur, subire cogantur.

I I.

Post hæc de orphanorum & viduarum causis, & de regalibus justitiis, & summo perè de raptoribus puellarum & viduarum & Sanctimonialium, & de his qui Presbyteros flagellare præsumunt, & qui eos de Ecclesiis sine Episcoporum consensu eicere vel recipere, aut censum de manso vel ex his quæ Dominus & Genitor noster in suis Capitularibus Ecclesiis in immunitate concessit exigere non timent, & qui censu de rebus ecclesiasticis ad Ecclesias persolvere detrectant, ut firmiter à Missis & Comitibus nostris inquirantur, & acriter distringantur, & plena justitia inde fiat, secundum quod in Capitularibus avi & patris nostri statutum habetur, & ipsi contemptores legum, divinæ scilicet & humanæ, ad nostram præsentiam legaliter perducantur; ut inde consilio fidelium Dei ac nostrorum commendemus quid de talibus hominibus sit faciendum, qui nec Deum timent, nec contra sanctos Canones facere, nec legem & præceptum regium infringere pertimescunt: salvâ censurâ ecclesiasticâ, & episcopalis pœnitentiæ vindictâ.

I I I.

Ut lex & justitia unicuique in suo ordine omnibus conservetur, & pacem quam proximè teste Deo propriis manibus communi consensu confirmavimus, quando hic placitum nostrum habuimus, sic omnes & infra patriam, & quando ad placitum unusquisque venerit, & quando redierit, & quando necessitas nobis evenerit ut hostem nostrum adnunciemus, usque constituta loca secundum consuetudinem & Capitula prædecessorum nostrorum observare procuret. Et qui contra hanc confirmationem per contemptum venerit, aut quantocius, quod contra hanc confirmationem excessum fuerit, emendare neglexerit, ab Episcopis & Missis ac Comitibus nostris hoc nobis nuntiari mandamus; quatenus tantum Dei & nostrum ac totius Christianitatis contemptum, sicut secundum leges divinas & humanas invenerimus, emendare curemus, ne ipso nostro iudicio à Deo, quod

absit, condemnati simus. Et videant Episcopi & Missi ac Comites nostri ne si contra nostram communem confirmationem aliquis per contemptum fecerit, & emendare noluerit, per alium quam per illos qui ad hoc constituti sunt hunc contemptum sciamus; quoniam si per alium quam per illos hoc, sicut non convenit, audierimus, sicut nec ipsi immunes à peccato erunt, sic nec ab ultione immunes existent.

I V.

Volumus & expressè mandamus Comitibus nostris ut sicut in xxiv. capitulo secundi libri Capitularum decessorum nostrorum continetur, vassalli nostri nobis & nostræ conjugii famulantes condignum apud omnes honorem habeant, sicut à genitore nostro & à nobis sæpè admonitum est; & sicut ipsi volunt se à nobis honoratos tenere, ita & nobis famulantibus, sicut consuetudo fuit tempore antecessorum nostrorum, debitum honorem exhibeant.

V.

Volumus & expressè Comitibus nostris mandamus ut villæ nostræ indomnicatæ, sed & villæ de monasteriis quæ & conjugii nostræ & filiis ac filiabus nostris concessa atque donata habemus, quæque sub immunitate consistunt, cum salvamento & debita reverentia in comitatibus illorum consistant. Sed & quæ homines nostri ac illorum illarumque, qui sine ulla differentia & nostri sunt, cum salvamento & debito honore habere possint. Et non ignorent neque obliviscantur Comites ac Missi nostri nos scire quod dominorum Dominus de se dicit: *Honorificantes me honorificabo; & qui contemnunt me, inhonorati erunt.*

I. Reg. 22.

V I.

Et quoniam humana fragilitas proclivior est ad contra justitiam faciendam, quam ad justitiam exequendam, & diabolus semper certat ut fragilitati humanæ oculos mentis claudat, ne castigationem Dei videat, & semetipsam emendet; sicut ad nos perventum est quod quidam leves homines de istis Comitibus qui devastati sunt à Nortmannis, in quibus res & mancipia & domos habuerunt, quia nunc ibi mancipia & domos non habent, quasi licenter malum faciunt; quia, sicut dicunt, non habent unde ad justitiam faciendam adducantur: & quia non habent domos ad quas secundum legem maniri & banniri

banniri possint, dicunt quòd de mannitione vel bannitione legibus comprobari & legaliter judicari non possunt. Contra quorum malas insidias, consensu & consilio fidelium nostrorum, statuimus ut Comes Missum suum ad illam terram in qua domos quis habuit, mittat, & eum bannire & manire jubear. Et quoniam **LEX CONSENSU POPULI FIT ET CONSTITUTIONE REGIS**, Franci jurare debeant quia secundum regium mandatum nostrum, ad justitiam reddendam vel faciendam, legibus bannitus vel mannitus fuit; & sic ipsæ res illi judicio Scabinorum in bannum mittantur, & si necesse fuerit, ipse in forbannum mittatur qui * ad justitiam reddendam venire noluerit. Et mandet Comes, qui hoc executus fuit, alteri Comiti, in cujus Comitatu res & mancipia habet, quid inde factum habeat; & ex nostro verbo illi mandet ut per illa quæ in suo comitatu habet, illum distringat, quatenus ad justitiam reddendam vel faciendam in suum Comitatum redeat.

* (Vide Notitias Simonidicas infra p. 298. 299.)

* (Sic Simonidicus legit: et missa posse legatum quæ ad justitiam, &c.)

V I I.

Audivimus etiam quia hujusmodi leves homines in aliis Comitibus deprædationes & injustitias faciunt, & ad illum Comitatum in quo commanent, & in quo illas malitias non faciunt, factis malitiis in aliis Comitibus reveniunt. Unde mandamus & Comitibus nostris expressè præcipimus ut illi Comites in quorum comitatibus tales homines injustitias faciunt, illis Comitibus hoc mandent in quorum comitatibus refugium habent, & unâ mente, unoque consensu, & uno certamine ad tales homines comprehendendos se erigant, & decertent ut Ecclesiæ Dei & ministri ejus, & servi Dei ac populus, pacem & quietem habere possit.

V I I I.

Ut denarii ex omnibus monetis meri ac bene pensantes, sicut in Capitulari prædecessorum ac progenitorum nostrorum Regum, libro quarto, xxxii. capitulo continetur, in omni regno nostro non reiciantur usque ad Missam sancti Martini. Et in omnibus civitatibus & vicis ac villis, tam nostris indomnicatis, quàm & in his quæ de immunitate sunt, vel de Comitibus, atque hominum nostrorum, sive cujuscunque sint, per omne regnum nostrum, à Judicibus nostris, & ab eis quorum villæ sunt, unâ cum ministris reipublicæ, secundum quantitatem locorum & villarum, tanti ac tales de ipsis incolis & inibi ma-

Tom. II.

nentibus constituantur qui inde providentiam habeant ne boni denarii reiciantur, & non nisi meri & bene pensantes accipiantur.

I X.

Ut illi qui ex hac causa providentiam habebunt, sacramento jurent quòd sicut eis ex hac causa injunctum fuerit, quantum scierint & potuerint, debeant fideliter observare, & illum hominem quem scierint merum & bene pensantem denarium reicere, non debeant celare, sed ministris reipublicæ eum debeant notum facere. De quo sacramento quicumque comprobatus fuerit perjurus, & secundum legem mundanam ut perjurus puniatur, sicut in Capitulari decessorum ac progenitorum nostrorum continetur in fine capituli decimi ex tertio libro, & secundum legem ecclesiasticam publicæ poenitentia subigatur.

X.

Ut ab ipsa Missa sancti Martini per omne regnum nostrum, non nisi istius nostræ novæ monetæ meri & bene pensantes denarii accipiantur. Et quicumque ab illa die alium denarium negotiandi causâ protrulerit, à Comite & à ministris ejus auferatur ab eo; sicut in libro Capitulorum secundo, decimo octavo capitulo continetur.

X I.

Ut in denariis novæ nostræ monetæ ex una parte nomen nostrum habeatur in gyro & in medio nostri nominis monogramma, ex altera verò parte nomen civitatis; & in medio crux habeatur.

* (Vide Notitias Simonidicas infra p. 298. 299. & Baluzianus p. 227.)

X I I.

Sequentes consuetudinem prædecessorum nostrorum, sicut in illorum Capitulis invenitur, constituimus ut in nullo loco alio in omni regno nostro moneta fiat, nisi in palatio nostro, & in Quentovico ac Rotomago, (quæ moneta ad Quentovicum ex antiqua consuetudine pertinet) & in Remis, & in Senonis, & in Parisio, & in Aurelianis, & in Cavillono, & in Metullo, & in Narbona.

Capitulum lib. III. cap. 23.

Ducange sur S. Louis. pag. 296.

[Vide Notitias Simonidicas infra p. 291. & Baluzianus p. 227.]

X I I I.

Ut hi in quorum potestate deinceps moneta permanferit, omni gratiâ & cupiditate seu lucro postposito, fideles monetarios eligant, sicut Dei & nostram gratiam volunt habere. Et ipsi monetarii jurent

M

quod ipsum ministerium, quantum scierint & potuerint, fideliter faciant. Et mixtum denarium, & minus quam debet pensantem, non monerent nec monetari consentiant. Et sine ulla fraude, & absque malo ingenio, contra eos quorum argentum ad purgandum acceperint, ipsum argentum exmerent, & sine fraude tam in pensa quam in purgatione denarios concambient. Contra quod sacramentum si quilibet fecisse reputatus fuerit, iudicio Dei se examinet: & sicut contra hoc fecisse comprobatus fuerit, quia non majorem fraudem facit si mixtum denarium & minus quam debeat pensantem monerent, quam si in purgatione & concambio argenti per malum ingenium fraudem de argento reipublica, & de argento rerum ecclesiasticarum, & de facultate pauperum fecerit, sicut constitutum est de falsis monetariis in libro IV. Capitulum, XXXIII. capitulo, manum perdat, & ut sacrilegus ac pauperum spoliator publicae poenitentiae iudicio episcopali subiciatur. In illis autem regionibus in quibus secundum Legem Romanam iudicia terminantur, juxta ipsam legem culpabilis iudicetur.

X I V.

Ut in proximis Kalendis Julii, per hanc duodecimam Indictionem, habeat in Silvanectis civitate unusquisque Comes, in cuius Comitatu monetam esse iussimus, Vicecomitem suum cum duobus aliis hominibus qui in eius Comitatu res & mancipia vel benedicia habeant, & suum monetarium cum ipsis habeat: quatenus ibi accipiant per manus suas de camera nostra, ad opus uniuscujusque monetarii, de mero argento cum pensa libras quinque, ut habeat unde initium monetandi possit incipere; & pensam argenti quam ex camera nostra acceperit, per manus eorum per quas illud accepit, sabbato ante initium Quadragesimae in monetatis denariis in praefato loco, & cum ipsa pensa cum qua argentum acceperat, unusquisque monetarius in nostra camera reddat.

X V.

Ut nullus more solito pro ullo lucro vel avaritia hoc leviter accipiat; sed omnes ab ipsis kalendis Julii argentum suum in constitutis monetis concambiari faciant, scientes quia post Missam sancti Martini nulli alii denarii in regno nostro, nisi istius novae nostrae monetae, recipientur & ab ipsis kalendis Julii ipsi novi denarii ab omnibus accipiantur. Et quicumque liber homo ab ipso die

denarium merum novae nostrae monetae in regno nostro rejecerit, sicut in praefato Libro & Capitulo regio continetur, bannum nostrum, id est, solidos sexaginta, componat. Si vero servi ecclesiastici aut Comitum aut vassallorum nostrorum hoc facere praesumpserint, quia in praefato Capitulo continetur ut sexaginta ictibus vapulent, & hac occasione indiscreti homines modum in disciplina faciebant, constituimus cum Fidelium nostrorum consensu atque consilio ut quorumcunque coloni & servi pro hoc convicti fuerint, non cum grosso fuste, sed nudi cum virgis vapulent; & in civitatibus atque vicis seu villis Episcopi per suos ministros, vel Presbyteros, providentiam unam cum reipublica ministris accipiant ne & in hac causa modus disciplinae transgrediatur, sed taliter fiat qualiter & homines castigentur, & quasi pro intentione vel occasione castigationis disciplinam facientes, peccatum non incurrant, & disciplinam sustinentes in corpore suo debiliores non fiant. Quod si quis hoc mandatum nostrum transgressus fuerit, nobis ab Episcopis nuntietur; quatenus taliter castigetur ne deinceps mandatum nostrum quemquam delectet contemnere. Et si dominus vel magister, qui liber est*, aut advocatus talium hominum eos vel Comiti vel Misso nostro ad disciplinam sustinendam contradixerit, vel Misso nostro iussus praesentare noluerit, praedictum bannum sexaginta solidorum componat, sicut in praedicto Capitulo habetur.

* (Sirmont. dicitur quilibet.)

X V I.

Ut si aliquis homo à proximis kalendis Julii de hac nova nostra moneta mixtum, vel minus quam debeat pensantem, denarium invenerit, constringat eum qui ipsum denarium ad negotiandum protulit, & ipse dicat à quo eum accepit; & sic de manu ad manum veniat, usque dum ad falsitatis auctorem perveniatur. Et inventus mixti, vel minus quam debeat pensantis, denarii monetator in illa terra in qua iudicia secundum Legem Romanam terminantur, secundum ipsam Legem iudicetur. Et in illa terra in qua iudicia secundum Legem Romanam non iudicantur, monetarius, sicut supra diximus, falsi denarii manum dexteram perdat, sicut in quarto libro Capitulum continetur, capite trigesimo tertio. Et qui hoc consenserit, si liber est, sexaginta solidos componat. Si servus vel colonus, nudus cum virgis vapulet*.

* (In Ord. Mrt. c. 42. tur.)

X V I I.

Utdiligenter Comites & Ministri reipublicæ per suos comitatus ac ministeria provideant ne in aliquo loco occulta vel fraudulenta moneta fieri possit. Et si inventus ac comprobatus quilibet fuerit fraudulentam monetam percutiens, sicut constitutum est de falso monetario, ex præfato Capitulari prædecessorum nostrorum, manus ei amputetur *. Et qui hoc consenserit si liber est, sexaginta solidos componat. Si servus vel colonus, nudus cum virgis vapulet.

* In Cod. Mss. abscidatur.]

X V I I I.

Et si falsus monetarius, aut de illis locis in quibus monetam fieri iussimus, aut occultè monetam percutiens, aut denarium falsum de nova moneta ad negotiandum proferens, ut constringi & puniri non possit, sicut est constitutum, in fiscum nostrum vel in quamcunque immunitatem, aut alicujus potentis potestatem vel proprietatem, confugerit, si in nostrum confugerit fiscum, requiratur à ministro nostro. Et si ille eum defenderit aut occultaverit, nuntiatur nobis, quatenus ita in eo secundum Capitulare regum vindicetur, ne ullus alius unquam falsitatem nostram auctoritate vel potestate consentire aut defendere audeat. Si autem in immunitatem vel potestatem aut proprietatem alicujus potentis confugerit, secundum quod in tertio libro Capitularis, xxvi. capitulo, continetur de eo qui furtum aut homicidium, vel quodlibet crimen foris committens, infra immunitatem fugerit, inde fiat; id est, mandet Comes vel publicæ rei Minister Episcopo vel Abbati, vel illi quicumque locum Episcopi vel Abbatis vel Abbatissæ tenuerit, vel potentis hominis in cuius potestatem vel proprietatem confugerit, ut reddat ei reum. Si ille contradixerit, & eum reddere noluerit, in prima contradictione solidis quindecim culpabilis judicetur. Si ad secundam inquisitionem eum reddere noluerit, triginta solidis culpabilis judicetur. Si nec ad tertiam inquisitionem consentire voluerit, quicumque reus damni fecit, totum ille qui eum infra immunitatem retinet, nec reddere vult, solvere cogatur, & ipse Comes veniens licentiam habeat ipsum hominem infra immunitatem quærendi, ubicunque eum invenire potuerit. Si autem in prima inquisitione Comiti responsum fuerit quod reus infra immunitatem quidem fuisset, sed fugâ lapsus sit, juret quod ipse eum ad justitiam cujuslibet disfaciendam fugere

Tom. II.

non fecisset, & sit ei in hoc satisfactum. Si verò intranti in ipsam immunitatem, vel in cujuslibet hominis potestatem vel proprietatem, Comiti collectâ manu quilibet resistere tentaverit, Comes hoc ad Regem vel Principem deferat, & ibi judicetur. Et sicut ille qui in immunitate damnum fecit, sexcentis solidis componi debet, ita qui Comiti collectâ manu resistere præsumperit, sexcentis solidis culpabilis judicetur.

X I X.

Ut melius & commodius hæc providentia de bonis denariis non reiiciendis & de monetæ falsæ denariis custodiri possit, volumus ut unusquisque Comes de Comitatu suo omnia mercata in breviari faciat, & sciat nobis dicere quæ mercata tempore Avi nostri fuerunt, & quæ tempore Domini & Genitoris nostri esse cœperunt, vel quæ illius auctoritate constituta fuerunt, vel quæ sine auctoritate illius facta fuerunt, vel quæ tempore nostro convenire cœperunt, vel quæ in antiquis locis permanent, & si mutata sunt, cujus auctoritate mutata fuerunt. Et ipsum brevem unusquisque Comes ad proximum placitum nostrum nobis adportet, ut decernere possimus quatenus necessaria & utilia, & quæ per auctoritatem sunt, maneant, quæ verò superflua, interdicanur, vel locis suis restituantur. Et mercata die dominico in nullo loco habeantur, sicut in primo libro Capitularum, capitulo cxxxvi *, habeantur.

* In Simon-
do legitur 105;
legendum verò
est 130.]

X X.

Ut Comes & reipublicæ Ministri ac cæteri Fideles nostri provideant quatenus justus modius æquusque sextarius secundum sacram Scripturam & Capitula prædecessorum nostrorum in civitatibus, & in vicis & in villis, ad vendendum & emendum fiat, & mensuram secundum antiquam consuetudinem de palatio nostro accipiant, & non pro hac occasione à mansuariis vel ab his qui censum debent, major modius, nisi sicut consuetudo fuit, exigatur. Et ipsi homines qui per villas de denariis providentiam jurati habebunt, ipsi etiam de mensura, ne adulteretur, provideant; sicut in libro tertio Capitularum, capitulo xc, continetur. Et si quis reputatus fuerit mensuram adulterasse, & cum majori modio vel sextario annonam vel vinum accepisse, & cum minori mensura venundare, si liber homo est, aut secundum suam legem se inde sacramento idoneum reddat *, aut si hoc fecisse vel

Regino. lib.
2. c. 426.

[Pia No-
tas Simon-
dicas infra
Pag. 752.]

M 2

fieri iussisse aut consensisse comprobatus fuerit, hoc unde mensuram adulteravit, id est, vinum & annona, à ministris reipublicæ tollatur ab eo; insuper & bannum nostrum, id est, solidos sexaginta, componat. Si autem colonus vel servus inde reputatus fuerit, aut iudicio Dei se inde examinet; aut si inde convictus fuerit, hoc, ut supra diximus, unde mensuram adulteravit, perdat, insuper & virgis nudo corpore * vapulet. Et si liber siue colonus vel servus de hoc convictus fuerit, post legalem emendationem episcopale iudicium suscipiat, quia contra tale interdictum Domini fecit, dicentis: *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*; unde regnum Dei sibi clausit, & infernum sibi aperuit. Quod peccatum inter illa criminalia peccata computatur de quibus dicit Apostolus, quod qui ea fecerit, cum huiusmodi nec cibum sumere Christiano licet; & inde sacri Nicæni Canonibus Clericos gradus perdere iubent. Et de tali causa unde seculares homines vitam perdunt, inde Clerici ecclesiasticum gradum amittunt. Ministri autem reipublicæ se cautè custodiant, ne pro hac occasione ducti cupiditate per aliquod malum ingenium à liberis hominibus, vel colonis seu servis, sua injustè tollant; quia si inde ad nos clamor venerit, & inde convicti fuerint, sic iniustitiam istam exsolvent sicut illi qui in suo ministerio torrum faciunt. In illis autem regionibus in quibus secundum Legem Romanam iudicantur judicia juxta ipsam legem committentes talia iudicentur: quia super illam legem vel contra ipsam legem nec antecessores nostri quodcumque capitulum statuerunt, nec nos aliquid constituimus. Similiter per civitates & vicos atque per mercatores ministri reipublicæ provideant ne illi qui panem coctum aut carnem per deneratas, aut vinum per sextaria, vendunt, adulterare & minuire possint. Sed quantos mensurabiles panes in unaquaque civitate de iusto modio Episcopi vel Abbatis seu Comitum ministeriales à pistoribus suis recipiunt, tantos mensurabiles panes de aquo modio à pistoribus qui panem vendunt, fieri faciant: quos si inventi fuerint adulterare vel minorare, ut supra diximus, secundum suum modum culpabiles iudicentur. Homines etiam qui providentiam habere debebant ne maneræ mensuræ fiant, si de perjurio quod juraverunt quia hoc consentire non debuissent, reiecti fuerint, secundum legem puniantur, sicut in fine

** (Sic Sirmonius : At manus corrigit nudo Corio que lectio est Codicum Belov. & Palat.)
Psal. 14. 7.

Conc. Nic. Ca. 17.

capituli decimi ex libro tertio Capitularum habetur, & postea ab Episcopo publicam poenitentiam de perjurio accipiant.

X X I.

Ut quia per tres jam annos bannum pro reiectione bonorum denariorum perdonavimus, volumus ut modo, secundum discretionem quam Missis nostris commendavimus, rewadiatum persolvatur, & ubi rewadiatum non est, rewadietur & solvatur: quatenus & ex hoc & ex disciplina constituta ita constricti, deinceps cessent denarios bonos recicere. Et quoniam audivimus, occasione accepta pro rewadiato banno, quosdam plus à pauperibus accepisse quam bannus levet, hoc à Missis nostris diligenter requiri volumus. Et quicumque plus ab eis acceperunt quam iussimus, cogantur illis restituere, & illos absque ulla excusatione ad præsentiam nostram Missi nostri adducant; quatenus per nostram harniscaram ita castigentur, ne ulterius tali condudio eos delectet opprimere pauperes.

X X I I.

Ut à colonis qui jam pro reiectione bonorum denariorum flagellati vel flagellandi sunt, nulla alia exactio requiratur; & si aliquo eorum aliquid inde acceptum fuit, à Missis nostris cogatur restitui. Et qui beneficia vel alodes in duobus vel tribus aut quatuor comitatibus habent, & non habent in unoquoque comitatu unde plenum bannum valeant solvere, vel qui in uno tantum comitatu alodem vel beneficia habent, & non tantum ibi habent unde plenum bannum valeant solvere, Missis nostris hoc notum faciant, & hoc ab eisdem Missis nostris diligenter inbrevietur, & nobis renuntietur, ut nostrâ discretionem decernamus qualiter & castigatio ex compositione fiat, & homines ultra mensuram & indebitè non graventur: quia, sicut sancta Scriptura dicit, non inde requirimus datum, sed fructum, id est non inde requirimus inhonestum lucrum, sed regni ex castigatione profectum. Turpe vel inhonestum est lucrum, ut Augustinus exponit, per varias circumventiones & occasiones lucrandi causâ inhonestè res quaslibet congregari. Et non solum in pauperioribus, sed etiam in ditioribus, considerare volumus discretionem quam decessores nostri Reges in quarto libro Capitularum posuerunt, capitulo LVII. decernentes: Ut de debito, inquiunt, quod ad opus nostrum fuerit rewadiatum, talis consideratio fiat ut is qui ignoranter peccavit, non totum

secundum legem componere cogatur, sed juxta quod possibile visum fuerit. Is verò qui tantum malà voluntate peccavit, totam legis compositionem cogatur exsolvere.

X X I I I.

Ut nullus deinceps in regno nostro mixturam auri vel argenti ad vendendum facere vel consentire præsumat: & nullus à Missa sancti Remigii, id est, à proximis Kalendis Octobris, aurum vel argentum ad vendendum vel emendum, nisi purificatum, proferat. Et si quis post præfatas Kalendas inventus fuerit aurum vel argentum, vel quodcumque fabricinium ex auro vel argento mixtum, ad vendendum vel emendum portare, à ministris reipublicæ ipsum quod portaverit ab eo tollatur, & ipse per fidejussores, si res & mancipia in illo comitatu non habet, ad præsentiam nostram cum ipso auro vel argento adducatur, ut nos inde commendemus qualiter culpabilis judicetur. Si verò res & mancipia vel mobile, per quæ distringi legaliter possit, in ipso comitatu habuerit, secundum legem ad nostram præsentiam venire jubeatur. Et si quisquam inventus fuerit suum aurum vel argentum, vel quodcumque fabricinium ex auro vel argento, portare ad fabricum ut purgetur, provideant reipublicæ ministri ne hâc occasione ab eo quod suum fuerit tollant. Quòd si fecerint, & ad nos inde reclamatio venerit, sicut ille qui tortum in suo comitatu vel ministerio fecerit, in nostra vel fidelium nostrorum præsentia culpabilis judicabitur. Faber verò qui post præfatas Kalendas comprobatus fuerit aurum vel argentum ad vendendum vel emendum adulterasse, vel misculasse, in illis regionibus in quibus judicia secundum legem Romanam terminantur, juxta illam legem puniatur: in aliis autem regionibus regni nostri, secundum Capitulare regium, sicut falsam monetam percutiens, manum perdat. Et liber homo qui hoc consenserit, sicut in præfato continetur Capitulo, bannum nostrum, id est solidos sexaginta, componat; colonus vel servus, nudus cum virgis flagelletur. Si verò Judæus fuerit, ipsum quod mixtum protulerit, perdat; & bannum nostrum, sicut tempore prædecessorum nostrorum consuetudo fuit, componat.

X X I V.

Ut in omni regno nostro non amplius vendatur libra auri purissimè cocti, nisi duodecim libris argenti de novis & meris

denariis. Illud verò aurum quod coctum quidem fuerit, sed non tantum ut ex eo deauratura fieri possit, libra una de auro vendatur decem libris argenti de novis & meris denariis. Et omnimodis provideant tam Comites, quam cæteri omnes ministri reipublicæ, ne aliquâ adjectione vel fraude per occasionem aliquid amplius vendatur, sicut de suis honoribus volunt gaudere. Et quicumque hanc commendationem nostram aliquo ingenio infirmare vel fraudare seu aliter immutare inventus fuerit, si liber homo fuerit, bannum nostrum, id est, sexaginta solidos componat; colonus seu servus, nudus cum virgis flagelletur.

X X V.

Et quoniam in præfatis Capitulis continetur in libro tertio, capitulo LXXV, ut nullus sine permisso regio bruniam vel arma extraneo dare aut vendere præsumat, & in eodem libro, capitulo VI, designata sunt loca regni usque ad quæ negotiatores brunias & arma ad vendendum portare & vendere debeant, quòd si inventi fuerint ultra portantes aut vendentes, ut omnis substantia eorum auferatur ab eis, dimidia quidem pars partibus palatii, alia verò medietas inter Missos regios & inventorem dividatur; quia peccatis nostris exigentibus in nostra vicina Nortmanni deveniunt, & eis à nostris brunia & arma atque caballi aut pro redemptione dantur, aut pro pretii cupiditate venundantur, cum pro redemptione unius hominis ista donantur, vel pro paucio pretio venundantur, per hoc auxilium illis contra nos præstitum & regni nostri maximum sit detrimentum, & multa Ecclesiæ Dei destruantur, & quamplurimi Christiani deprædantur, & facultates ecclesiastica & regni exhauriuntur, propterea unà cum consensu atque consilio nostrorum fidelium constituimus, ut quicumque post proximas Kalendas Julii hujus duodecimæ Indictionis Nortmannis quocumque ingenio, vel pro redemptione, vel pro aliquo pretio, bruniam vel quæcumque arma aut caballum donaverit, sicut proditor patriæ & expositor Christianitatis (ad perditionem gentilitati sine ulla retractione vel redemptione de vita componat. Quæ omnia omnibus citissimè à Missis nostris & Comitibus nota fiant, ne de ignorantia se excusare valeant. *)

X X V I.

Ut pagenses * Franci, qui caballos habent vel habere possunt, cum suis (Co-

* [Hæc non extant in Codice Martensi, pro quibus alia habentur quæ B. Luzius retulit in p. 117.]

* : liberi Franci. Vide Notas Simonidas in p. 117.]

* Legitur in
codice Arel.
ensis.

* Legitur in
Codice Metz.
si quancun-
que cupiditatem
aut
oppressionem,
etc.)

mitibus *) in hostem pergant; & nullus per violentiam, vel per aliquod malum ingenium, aut per (quancunque indebitam oppressionem *,) talibus Francis suas res aut caballos collat, ut hostem facere & debitos paraveredos secundum antiquam consuetudinem nobis exsolvere non possint, neque Comes neque aliquis minister reipublicæ. Quod si fecisse aliquis eorum comprobatus fuerit, sic hoc cogatur componere sicut de illis est constitutum in Capitularibus regis qui tortum in suo comitatu vel ministerio faciunt.

X X V I I.

Ut juxta regium Capitulare quod Dominus & Genitor noster, anno XVI, regni sui, capitulo VII, constituit, Comites vel Missi nostri diligenter inquireant quanti homines liberi in singulis comitatibus manent qui per se possunt expeditionem facere, vel quanti de his quibus unus alium adjuvet, quanti etiam de his qui à duobus tertius adjuvetur vel præparetur, necnon de his qui à tribus quartus adjuvetur & præparetur, sive de his qui à quatuor quintus adjuvetur & præparetur ut expeditionem exercitalem facere possint, & eorum summam ad nostram notitiam deferant; ut illi qui in hostem pergere non potuerint, juxta antiquam & aliarum gentium consuetudinem ad civitates novas & pontes ac transitus paludium operentur, & in civitate atque in marcha vactas faciant, ad defensionem patriæ omnes sine ulla excusatione veniant. Et qui de talibus hostem dimiserint, heribannum juxta discretionem quæ in progenitorum nostrorum tertio libro Capitularum, capitulo XIV, continetur, persolvant. Et qui ad defensionem patriæ non occurrerint, secundum antiquam consuetudinem & Capitularum constitutionem judicentur.

X X V I I I.

Ut illi Franci qui censum de suo capite vel de suis rebus ad partem regiam debent, sine nostra licentia ad casam Dei vel ad alterius cujuscunque servitium se non tradant, ut respublica quod de illis habere debet, non perdat. Quod si aut seipos aut res suas ad casam Dei, aut ad alterius cujuscunque servitium, sine licentia nostra tradere voluerint, sicut in Capitulari avi nostri continetur de his qui pro furto se in servitium tradere cupiunt, Comites vel Vicarii hoc eis non consentiant, sed ex banno nostro prohibeant. Quod si contra bannum nostrum fecerint, ipsi qui eos re-

ceperint bannum nostrum, id est, solidos sexaginta componant. Et si ipsos in servitio suo habere voluerint, vel illorum res de quibus census ad partem regiam exiebat, tenere voluerint, censum quem ipsi Franci debebant, vel qui de illorum rebus exire solebat, ad nostram regiam partem componant, sicut in præfato Capitularum libro tertio, capitul. XV, & LXXXVI, & in libro IV, capitul. XXXVI, habetur. Et quia, sicut in sacris ecclesiasticis regulis invenitur, prior observatio durior, posterior autem exigente causâ inclinatio fuit, post hæc præfata Capitula decessorum & progenitorum nostrorum, hujusmodi, sicut prædiximus, Francis hominibus res suas ad casam Dei vel aliis tradere ac vendere, eosque ad divinum servitium converti, si vellent, non prohibuerunt, sicut in Capitulis libri primi, capitul. CXXXII, & CXXXIV, & in libro II, capitul. XXXI, & in libro IV, capitul. XIX, continetur. Si quis de talibus Francis de suis rebus tradere vel vendere voluerit, non prohibemus. Tantum ut jus regium, quod sibi debetur, sine ratione non perdat: quia injustas consuetudines noviter institutas imponere cuique non volumus, quas in quarto libro eorundem Capitularum prohibitas, cap. XLVII, legimus. De illis autem qui secundum Legem Romanam vivunt, nihil aliud nisi quod in eisdem continetur Legibus, definimus.

X X I X.

Ut illi coloni, tam fiscales quàm & ecclesiastici, qui, sicut in polypticis continentur, & ipsi non denegant, carropera & manopera ex antiqua consuetudine debent, & margilam & alia quæque carricare, quæ illis non placent, renuunt, quoniam adhuc in illis antiquis temporibus fortè margila non trahebatur, quæ in multis locis tempore Avi ac Domni & Patris nostri trahi coepit, & de manopera in scuria battere nolunt, & tamen non denegant quia manoperam debent; quicquid eis carricare præcipitur de opera carroperæ quando illam facere debent, sine ulla differentia carricent; & quicquid eis de opera monoperæ, quando illam facere debent, præcipitur, similiter sine ulla differentia faciant.

X X X.

Ut quoniam in quibusdam locis coloni, tam fiscales quàm & de casis Dei, suas hereditates, id est, mansa quæ tenent, non solum suis paribus, sed & Clericis

Canonice ac villanis Presbyteris, & aliis quibuscunque hominibus, vendunt, & tantummodo sellam retinent, & hac occasione sic destructæ sunt villæ, ut non solum census debitus inde non possit exigi, sed etiam quæ terræ de singulis mansis fuerunt, jam non possint agnosci; constituimus ut præcipiatur à nostris ministerialibus, & à ministris ecclesiasticis, ut hoc nullo modo de cætero fiat, ne villæ destructæ atque confusæ fiant: & quicquid de singulis mansis sine licentia dominorum vel magistrorum per quoscunque venditum est, recipiatur, & singulis mansis de quibus terræ venditæ sunt, & de quibus census decidit propter eorum impossibilitatem qui mansa deservire non possunt, restituatur; & juxta qualitatem vel quantitatem terræ, vel vinearum ad singulos mansos pertinentium, postquam restaurati fuerint, ab unoquoque manso census ad partem dominicam exigatur.

X X X I.

De adventitiis istius terræ, quæ à Nortmannis devastata est, constituimus ut sicut in Capitulari avi nostri Karoli Imperatoris habetur, unusquisque Comes de suo comitatu & nomina eorum, & qui sunt eorum Seniores, describi faciant, & ipsos advenas, qui à tempore Avi nostri atque à tempore Domini & Patris nostri in illorum comitatibus commanent, secundum consuetudinem quæ illorum temporibus fuit, eos ibi manere permittant. Illos vero qui propter persecutionem Nortmannorum nuper de istis partibus in illas partes confugerunt, Episcoporum Missi cum Missis reipublicæ taliter de illis partibus in istas partes venire faciant, ut non opprimantur, nec aliquis census vel quæcunque exactio ab illis exigantur; & habeant licentiam quæ in illis partibus suo servitio promeruerunt, vel quocunque justo ingenio adepti sunt, commendandi. Et illi qui nullum lucrum de opere in vineis sperant, kalendis Septembris unusquisque ad locum suum jam perventus sit. Et qui lucrum de vineis in illis partibus promeruerit, octo dies post Missam sancti Remigii in istas partes jam sit perventus, & sibi in istis partibus in futurum provideat, & suo Seniori serviat. Et si necesse illi fuerit, ad Missam sancti Martini ad suum conductum in illas partes redeat, & usque ad kalendas Aprilis ibidem immorandi licentiam habeat; indeque ad terram suæ nativitatis & ad Senioratum suum

unusquisque redeat, & usque ad medium Maium propter seminationem ibidem maneat; indeque, si illi necessitas fuerit, ad suum conductum redeat; & inde ad mansiones in terram suam unusquisque redeat, & de cætero ibidem permaneat. Si autem de istis partibus in illis partibus femina maritum aut maritus feminam accepit, illud conjugium, quia non est legale neque legitimum, sicut Leo in suis decretis & sanctus Gregorius in suis epistolis monstrant, dissolvatur; & cujus mancipium vir vel femina fuerit, suum quæque potestas recipiat, & suæ potestatis homini conjungere faciat. Et si infantes inde nati sunt, secundum legem & antiquam consuetudinem nostram infantes matrem sequantur. In illis autem regionibus quæ legem Romanam sequuntur, secundum eandem legem fieri exinde decrevimus.

X X X I I.

Ut conlimitanei & vicini Comites in una die, si fieri potest, malum non teneant, maximè post octavas Paschæ, propter Francos homines & Advocatos, qui ad utraque mala non possunt occurrere; sed mutant sibi invicem Missos. Et si unus die Lunis mallum habuerit, alter die Jovis aut die Lunis sequentis hebdomadæ mallum habeat. Et ne grave ei sit qui suum mallum interjecit, qui uno anno primus tenuerit mallum, sequenti anno consentiat alteri primum tenere. Et si sacramenta legalia in primo die Lunis post Pascha juranda devenerint, aut aliis in feriis, quando mallum tenere debuerat, mittat unusquisque Comes Missum suum, qui ipsa sacramenta auscultet, ne ipsi homines (jectivi *) inveniantur. Et ipse sic mallum suum teneat, ut Barigildi ejus & Advocati qui in aliis comitatibus rationes habent, ad suum mallum occurrere possint.

X X X I I I.

Et quia sacramenta post quadraginta noctes legaliter juranda accipiuntur, & in præfatis prædecessorum & progenitorum nostrorum Capitulis invenitur ut postquam Comes & pagenses de qualibet expeditione hostili reversi fuerint ex eo die super quadraginta (noctes *) sit bannus resisus, (quod in lingua Theodisca *scastlegi*, id est armorum depositio, vocatur) multi inde contendunt, & se inter se jectiscunt. Alii enim suum sacramentum quadagesimo die, in quo illud accipiunt, jurare volunt; & in tantum contendunt ut etiam si intra Quadagesimam sacri jejuniū quadagesimus dies ad-

* [Uter in
col. 8. c. 10.
givi. P. de
Nisi. Serm.
infra p. 195.
& Nisi. R.
givi. p. 255.
in verbum
jectivus.]

* [In Cod.
Mer. & Polat.
leg. no. dies.]

venerit, suum sacramentum se jurare debere contendat, & contra causatores suos, si ad hoc audiendum non venerint, jectificant. Numerant enim dies, & non numerant cum eis noctes; sicut numerantur dies, & non numerantur noctes, à Nativitate Domini usque ad Purificationem sanctæ Mariæ, & à Resurrectione Domini usque ad Ascensionem Domini. Quadragesimo enim die & Purificatio sanctæ Mariæ à Nativitate Domini, & quadragesimo die à Resurrectione Domini, quæ est in dominica die, Ascensio Domini celebratur, quæ evenit quintâ feriâ, id est, Jovis die. Et de diebus, sine memoria noctium, Dominus per Jonam Prophetam dicit: *Adhuc quadragesima dies, & Ninive subvertetur.* Et quadragesima dies simul cum noctibus in jejuniis Helix Prophetæ, & Moyti, quando legem secundo accepit & ipsius Domini jejuniis computantur. In quibus sex septimana, id est, quadragesima & duo dies sunt usque ad Resurrectionem Domini, quæ fit in dominica die, sicut & initium Quadragesimæ. Et hæc non sine Dei mysterio fiunt, per quem conditores legum iusta decernunt. Unde, sicut in quibusdam regionibus rectius tenere comperimus, unâ cum consensu & fidelium nostrorum consilio constitimus ut ab ipso die quo sacramentum accipitur, post quadragesima dies & quadragesima noctes, id est, quadragesimo secundo die de sex septimanis, ipsâ feriâ quâ illud sacramentum accepit, sicut Pascha ipsâ feriâ sit quâ initium Quadragesimæ accipitur, qui sacramentum legaliter accipit, legaliter in locis constitutis juret, sicut in Capitulorum libris decessorum & progenitorum nostrorum continetur. Et amodò nulla dissensio vel retractatio in regno nostro à quolibet ex hoc fiat. Quod mandatum nostrum si quis contemnere præsumpserit, bannum nostrum, id est, sexaginta solidos componat. Et si ipsa dies intra Quadragesimæ sacra jejunia evenierit, nemo illud sacramentum quod accepit in Quadragesima jurare præsumat; quia ex hoc jam etiam manifestam Dei vindictam vidimus & audivimus. Et si quis præsumpserit, similiter bannum nostrum componat, & inde poenitentiam episcopali iudicio faciat. Ipsam autem Quadragesimam à quarta feria, id est, à capite jejunii, cum ipsa quarta feria, quâ publicè poenitentes poenitentiam accipiunt, observari usque ad sanctam Resurrectionem secundum consuetudinem antiquam præ-

cipimus. Sed expectet qui sacramentum ante Quadragesimam servatum accepit, si quadragesima dies & quadragesima noctes ante illam * Quadragesimam non habuit, sine ulla legali compositione vel jectitione usque ad diem Lunis post octavas Paschæ; & tunc quod legaliter accepit, legaliter & perticiat.

* [Simone
dicit, ante il-
lud Qua-
dragesimæ
non habuit
oc.]

XXXIV.

Notum fieri volumus omnibus Dei & nostris fidelibus, quoniam quidam Comites nostri nos consuluerunt de illis Francie hominibus qui censum regium de suo capite, sed & de suis rescellis debebant, qui tempore famis, necessitate cogente, seipsos ad servitium vendiderunt. Unde cum Episcopis & ceteris Dei ac nostris fidelibus tractavimus quid nobis esset agendum; & quod cum eis inde invenimus ac constituimus, præsentis edicto decrevimus. Id est, quia non in lege Salica ex hoc expressius quiddam invenimus, continetur tamen in tertio Capitulorum libro, capitulo xxxix, de homine libero qui se loco wadii tradidit in alterius potestatem, & ibi constitutus damnus aliquod culibet fecerit, ut is qui eum loco wadii suscepit, aut damnus solvat, aut hominem in mallo productum amittat, perdens simul debitum propter quod eum pro wadio suscepit; & qui damnus fecit, dimissus juxta qualitatem rei cogatur emendare. Si vero liberam feminam habuerit, & usque dum in pignore exitit filios habuerint, liberi permaneant. Et in lege digito Dei scripta legimus, ut si attenuatus fuerit frater noster & se in servitium tradiderit, sex annis serviet illi qui eum emit, & septimo liber egredietur gratis. Quæ sacra historia & observantes moraliter edificat, & altiori sensu intelligentes inluminat. In lege etiam quam prædecessores nostri & nominatissimi Imperatores constituerunt de his qui filios suos, fame aut aliâ aliquâ necessitate cogente, vendunt, plura habentur Capitula quæ omnia hic non necesse duximus ponere. Tamen illud Capitulum quod cum sanctis ecclesiasticis regulis ex maxima parte concordari invenimus, hic ponere necessarium duximus, in quo dicit: Ut quicumque ingenui filios suos (quod & de ipsis liberis hominibus, qui se vendunt, observari volumus) quilibet necessitate seu famis tempore venderint, ipsâ necessitate compulsi, emptor si quinque solidis emit, sex recipiat; si decem, duodecim solidos similiter reci-

Capitular.
Lib. III. cap.
39.

Vide Leges
Longobar-
do. Lib. III.
(tit. 11. cap.
1-4.)

Jonæ 1. 4.

Regino. lib.
2. c. 51.

piat:

* [Simonia
et. Sanctus
autem Gre-
gorius, de
his. &c.]

piat: aut si ampliùs, secundùm suprascrip-
tam rationem augmentum pretii conse-
quatur. Sanctus etiam Gregorius de his *
qui liberi à Paganis capti fuerint, si aliquis
eos redemerit, ipsi qui redempti sunt pro-
curent ut tantum pretium redemptori suo
donent sicut ab eo redempti fuerunt, & in
sua libertate permaneant. Si autem Eccle-
sia eos redemerit, gratis sine aliqua com-
positione liberi fiant. Quod & nos per re-
gnum nostrum, unà cum consensu & fide-
lium nostrorum consilio, observari regiã
auctoritate præcipimus. Et si quis dixerit
quia non vult, aut tempore famis, aut pro
alia necessitate pretium suum dare pro li-
bero homine, si semper illum servum ha-
bere non debet, attendat quid ei Domi-
nus per Apostolum suum dicat: *Qui ha-
buerit, inquit, substantiam hujus mun-
di, & viderit fratrem suum necesse habere,
& clauferit viscera sua ab eo, non manet
caritas Dei in eo.* Et qui non habet hanc
caritatem, etiam si ad martyrium & ad ig-
nem se tradiderit, sine ista caritate remis-
sionem peccatorum suorum habere non
poterit, & nullatenùs in regnum Dei in-
trabit, quia pro Deo suos denarios vel
suam annonam, quæ à Deo accepit, dare
non indurat, cum Deus seipsum & san-
guinem suum pro eo in cruce, clavis &
lanceã transfixus, fudit. Et quia hominum
ingenia, qui Deum non timent, diabolo
suadente, multa mala excogitant, potest
fieri ut qui tales homines liberos necessita-
te, ut diximus, cogente in servos suscipi-
unt, in alteras partes illos dispendant &
vendant. Propterea unà cum consensu &
fidelium nostrorum consilio constituimus,
quod in antiquis legibus decretum inveni-
mus, ut si hujusmodi personas aliqui aut
ad extraneas gentes aut ad transmarina
loca transferre aut venundare præsumpse-
rint, ipse qui hoc contra statuta præsump-
serit, constitutionem regiã banni compo-
nat. Et si talis homo antea liber, usque
dum in tali servitio fuerit, de libera fe-
mina filios habuerit, ipsi filii liberi per-
maneant, sicut in præfato xxix capitulo,
III libri Capitulum prædecessorum ac
progenitorum nostrorum habetur de eo
qui se loco wadii in alterius potestatem
commiserit: salvã constitutione legis Ro-
manæ in eis qui secundùm illam vivunt.

X X X V.

Et sciant Comites nostri quia per singu-
los comitatus Missos nostros dirigemus,
qui specialiter de his quæ nunc constitui-
Tom. II.

mus inquirent, qualiter in his nostram
jussionem adimplere certaverint, sicut in
secundo libro Capitulum prædecesso-
rum ac progenitorum nostrorum contine-
tur, capitulo xviii. Et quicumque negle-
gens inde inventus fuerit, præcipimus ut
ante nostram præsentiam venire jubeatur,
& rationem reddat utrùm hoc quod jussi-
mus facere noluerit, aut non potuerit;
aut si aliquã re præpediente id facere non
potuit, cur nobis ipsam impossibilitatem
ad tempus non adnuntiavit. Quia si ipse
hoc non voluit, aut suæ negligentia causã
non potuit, nos talem invenire volumus
qui hoc quod jubemus servare velit aut
possit.

X X X V I.

Volumus ut sicut in secundo libro Ca-
pitulum decessorum ac progenitorum
nostrorum continetur, capitulo xxiv,
hæc capitula, quæ nunc & alio tempore
consultu fidelium nostrorum à nobis con-
stitutata sunt, à Cancellario nostro Archie-
piscopi, & Comites eorum de propriis ci-
vitatibus, modo aut per se aut per suos
Missos accipiant; & unusquisque per suam
diocesim cæteris Episcopis, Abbatibus,
Comitibus, aut aliis fidelibus nostris ea
transcribi faciant, & in suis comitatibus
coram omnibus relegant, ut cunctis nos-
tra ordinatio & voluntas nota fieri possit.
Cancellarius autem noster nomina Epif-
coporum & Comitum qui ea accipere cu-
raverint, notet, & ea ad nostram noticiam
perferat, ut nullus hoc prætermittere præ-
sumat.

X X X V I I.

Et quoniam fideles nostri in istis qui in
Sequana fiunt & in aliis operibus laborant,
& heribergum nostrum, quod præterito
anno hic fieri jussimus, homines de illa
parte Sequanæ in istas partes venientes, &
de istis partibus in illas partes euntes de-
struxerunt per occasionem, quia in illo
contra debitam reverentiam manere cœ-
perunt, & nunc istud heribergum non sine
labore & dispendio fidelium nostrorum
fieri fecimus, volumus & expressè man-
damus ut sicut nec in nostro palatio, ira
nec in isto heribergo aliquis alius sine nos-
tra jussione manere præsumat, nec illud
aliquis destruat. Quod si aliquis præsump-
serit, & à custodibus, quos ad hoc depu-
tatos habemus, nobis notum factum fue-
rit, non sine debita vindicta præsumptor
evadet. Quia semper parati esse volumus,
& vos paratos esse jubemus, ut in istis par-
N

tibus, & in aliis quibuscunque nobis necesse fuerit, & contra Paganos & contra alios quoscunque, sicut consuetudo fuit, & vestri antecessores nostris antecessoribus auxilium præbuerunt, & vos nobis debitum & necessarium adiutorium exhibuistis, ita nunc & semper communiter ad Dei voluntatem & sanctæ Ecclesiæ atque istius Christianitatis defensionem, & nostram communem salutem & pacem obtinendam & defendendam in omnibus, quantum Deus auxilium præstare dignatus fuerit, parati semper & in omnibus sumus.

ET POST HÆC OMNIA LECTA.

C A P. I.

Monemus fidelitatem vestram ut hæc firmiter observetis, & semper sicut Dei & nostri dilecti fideles parati sitis ut, si necessitas nobis evenerit, aut contra Paganos aut contra quoscunque alios, ut statim quando unicuique nuntius venerit, aut nobis necesse audierit, sine ulla dilatione hostiliter præparatus in Dei & nostrum servitium, ad communem utilitatem possit movere & certissime nobis occurrere. Et volumus & expresse mandamus ut quicunque istis temporibus castella & firmitates & haïas sine nostro verbo fecerunt, Kalendis Augusti omnes tales firmitates disfactas habeant; quia vicini & circummanentes exinde multas deprædationes &

impedimenta sustinent. Et qui eas disfacere non voluerint, Comites in quorum comitatibus factæ sunt, eas disfaciant. Et si aliquis eis contradixerit, ad tempus nobis notum facere curent. Qui si hoc, sicut mandamus, adimplere neglexerint, sciant quia, sicut in istis Capitulis & Capitularibus prædecessorum nostrorum continetur, tales Comites quæremus & in illorum comitatibus constituemus qui nostrum mandatum facere velint & possint.

I I.

Et qui interpellatus est ut hic aliquam causam debeat definire, hic stet usquequò definita sit ratio de qua interpellatus habetur. Et qui pro sua causa hic demorandi habet necessitatem, & ipse nobiscum stare poterit quantum ei necessitas fuerit. Sed & vassalli nostri cum tantis hominibus sicut eis commoditas fuerit, nobiscum remaneant, & nobiscum pergant.

I I I.

Vos autem alii, sed & ipsi qui nobiscum remanebunt, in eundo, & in patria remanendo, & ad nos redeundo, pacem à nobis communiter confirmatam servantes, ite cum Dei & nostra gratia. Et Deus nobis concedat ut citò & per plures annos sani & lati nos invicem videamus, & de Dei super nos misericordia & gratia gaudeamus.

TITULUS XXXVII.

APUD TUSIACUM.

[De statu Ecclesiæ & Regni utilitate; & de illorum communi adiutorio.]

HÆC quæ sequuntur Capitula misit Dominus Rex Karolus in Burgundiam, exequenda per Gauslenum* & Fulconem & per Waltarium & Lantuinum*, de Tusiaco, anno Incarnationis dominicæ DCCCLXV.

IN nomine sanctæ & individuae Trinitatis: Karolus, gratiâ Dei Rex, Omnibus Episcopis, Abbatibus, Abbatissis, Comitibus, & Vassis nostris, seu cunctis Dei & nostris fidelibus in regno Burgundiæ confidentibus, salutem. Volumus & expresse præcipimus ut in his quæ (subiecta*) sunt exequendis, & in aliis quæ ad Dei voluntatem & sanctæ Ecclesiæ statum, atque ad nostram fidelitatem & ad nostrum honorem, ac ad regni soliditatem, necnon ad commune fidelium nostrorum salvamentum pertinent, unusquisque secundum quod suo ordini & suæ personæ competit, istis Missis nostris obedientes & adiutores in omnibus existatis.

C A P. I.

UT sicut nostri infideles & communes contrarii nostri se invicem confirmaverunt ad nostram contrarietatem, ut nul-

lus de his quæ consideraverint suum patrem discooperiar vel prodat, neque ad illa quæ adimplere volunt dimittat, ita fideles nostri se confirment ad Dei volunta-

* I. Simon-
dis, Gau-
sleni, at ma-
nu posuit
Gauslenum.
* I. Simon-
dis, Lan-
tuini, at
manu cor-
rexit Lan-
tuinum.]

* (In Cap. di
vino, legitur
subiecta.)